

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Кафедра англійської філології та методики викладання іноземної мови

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри №__
від «21» листопада 2024 р.

Завідувач кафедри Морозова І.І.
(прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ПРИВАТНОГО ДИСКУРСУ

Виконавець:

студентка II курсу магістратури, групи
АМПЗ-62
Соломаха Дар'я Вікторівна

Керівник роботи:

Кукушкін Владислав Валерійович,
кандидат філологічних наук, доцент

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою:

кількість балів: _____

Підпис керівника _____

Кваліфікаційну магістерську роботу захищено на засіданні Екзаменаційної комісії

Протокол № _____ від «_____» _____ 2024 р.

Голова Екзаменаційної комісії

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. Теоретичні передумови дослідження	6
1.1. Поняття «гендер».....	6
1.2. Гендерні стереотипи в мові та мовленні	10
1.3. Приватний дискурс як об'єкт лінгвістичного аналізу	15
Висновки до розділу I	19
РОЗДІЛ II. Гендерні особливості приватного дискурсу	21
2.1. Гендерні стратегії у дискурсі	21
2.2. Фемінні особливості приватного дискурсу	28
2.3. Маскулінні особливості приватного дискурсу	37
Висновки до розділу II	44
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
SUMMARY	53

ВСТУП

Гендерний аспект приватного дискурсу становить значний інтерес для дослідників, оскільки дозволяє вивчати вплив соціокультурних норм на комунікативні стратегії чоловіків і жінок у неформальній взаємодії. Дослідження приватного дискурсу дає можливість виявити гендерні особливості мовленнєвої поведінки представників обох статей, які відображають культурні очікування та усталені стереотипи щодо гендерних ролей.

Актуальність дослідження гендерного аспекту приватного дискурсу зумовлена сучасним переосмисленням ролей чоловіків і жінок, а також зростаючим інтересом до аналізу моделей комунікативної поведінки чоловіків та жінок з урахуванням впливу соціальних ролей та культурних норм на міжособистісну взаємодію.

Об'єктом дослідження є гендерні особливості приватного дискурсу.

Предметом дослідження є гендерно марковані комунікативні стратегії, що визначають особливості мовленнєвої поведінки чоловіків і жінок у межах приватного спілкування.

Мета дослідження – вивчити особливості гендерно маркованих комунікативних стратегій у приватному дискурсі, з метою виявлення та аналізу гендерних відмінностей у мовленнєвій поведінці чоловіків та жінок.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- визначити сутність поняття «гендер» та його особливості у контексті мовленнєвої поведінки учасників взаємодії;
- проаналізувати гендерні стереотипи в мові та мовленні, зокрема їхній вплив на процес міжособистісної взаємодії;
- охарактеризувати приватний дискурс як об'єкт лінгвістичного аналізу та визначити його специфічні особливості;

- дослідити гендерні стратегії у дискурсі та виявити їхню роль у формуванні комунікативної поведінки;
- розглянути фемінні особливості приватного дискурсу, визначити типові характеристики, мовленнєві стратегії та моделі, а також їх співвіднесення із соціально сформованими гендерними стереотипами;
- описати маскулінні особливості приватного дискурсу, виявити характерні мовленнєві прийоми з урахуванням їх співвідношення із поширеними гендерними стереотипами.

Матеріалом дослідження є діалоги з приватного дискурсу вилучені з двох кінострічок «The Theory of Everything» та «Lost in Translation», що демонструють гендерно марковані стратегії та особливості мовленнєвої поведінки чоловіків і жінок.

Методи дослідження включають аналіз і синтез наукової літератури за темою дослідження для визначення теоретичних засад; методи порівняння та класифікації для систематизації отриманих результатів; метод узагальнення для оцінки гендерних відмінностей у мовленнєвій поведінці та формулювання висновків.

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні специфічних особливостей гендерно маркованих комунікативних стратегій у приватному дискурсі, а також в аналізі їх співвідношення з усталеними соціально-культурними стереотипами. Дослідження розкриває нові аспекти мовленнєвої поведінки чоловіків і жінок у межах приватної комунікації, що відображає сучасні тенденції у формуванні гендерної ідентичності.

Практичне значення роботи полягає у можливості використати результати дослідження у подальших наукових дослідженнях для глибшого розуміння комунікативних моделей приватної взаємодії, що сприяє подоланню гендерних стереотипів у міжособистісному спілкуванні. Отримані дані також можуть бути застосовані в спецкурсах із гендерної лінгвістики, соціальної психології та суміжних дисциплін.

Апробація дослідження була здійснена шляхом опису результатів роботи у статті, поданій до друку у збірник наукових праць «Молоді фахівці – майбутнє науки».

Структура кваліфікаційної магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, а також анотації англійською мовою. Обсяг текстової частини роботи становить 46 сторінок, загальний обсяг – 55 сторінок. Список використаної літератури містить 36 найменування, з них 19 іншомовних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Поняття «гендер»

Поняття «гендер» стало однією з центральних тем у сучасних наукових дискусіях, яке використовується в соціології, культурології, психології та багатьох галузях соціальних та гуманітарних наук, що зумовлює міждисциплінарний характер гендерних досліджень. Гендерні дослідження стали значною частиною наукового дискурсу у ХХ столітті, їхній розвиток тісно пов'язаний з феміністичними рухами, які привернули увагу до соціальної нерівності між чоловіками і жінками та на початку 1990-х років термін «гендер» набув швидкого поширення та розвитку. Останнім часом дослідження гендеру стосується аналізу соціальних ролей, ідентичності, рівності та рівних соціальних прав. У демократичному суспільстві акцент на рівних правах передбачає створення рівних умов для всіх членів суспільства, незалежно від їх статі, національності чи соціального статусу.

Сам термін «гендер» має англomовне походження від «gender» і перекладається як «стать» або «рід», відображаючи відмінність між біологічними та соціальними аспектами статі. Спочатку термін використовувався для класифікації різних типів чи категорій та лише в середині ХХ століття це поняття набуло великої зацікавленості серед вчених та почало використовуватися для позначення відмінностей між біологічною статтю та соціальними ролями, які відводяться чоловікам та жінкам. Психолог Джон Мані у 1950-х роках почав вживати термін «гендер» для позначення соціальної ідентичності особи на відміну від її біологічної статі. Це стало важливим кроком у формуванні сучасної теорії гендеру, адже підкреслило, що соціальні ролі та очікування не обов'язково відповідають біологічним відмінностям між чоловіками та жінками [26, с. 254].

У 1958 році психоаналітик Роберт Столлер ввів цей термін для позначення соціальних проявів статевої приналежності, або «соціальної статі».

Він вперше представив це поняття на конгресі психоаналітиків у Стокгольмі в 1963 році, що стало основою для розвитку багатьох гендерних досліджень. Він розділив біологічні та культурні аспекти, які є притаманними представникам певної статі, відокремлюючи біологічну стать від соціальної статі [31, с. 7–10].

Важливий внесок у розвиток гендерних досліджень зробила американська дослідниця Джоан Скотт у середині 1980-х років. Дослідниця звернула увагу на соціальні особливості представників чоловічої та жіночої статей, що виникають внаслідок їх громадської діяльності, і запропонувала поняття «гендер» як доповнення до поняття «стать» [30, с. 1057]. Джоан Скотт у своїй статті запропонувала розширене розуміння гендеру як соціальної категорії аналізу, яка допомагає досліджувати соціальні відмінності між чоловіками та жінками.

Одним із дослідників, що активно вивчав цю тему, був Фріц Маутнер, який у своїх роботах показав, як соціальні та історичні чинники впливають на мовні відмінності між чоловіками та жінками. Провівши глибокий аналіз мовних особливостей представників різних соціальних груп, Фріц Маутнер виявив суттєві гендерні відмінності у вживанні мови, що чітко відображало соціальні статуси та ролі. Аналізуючи мову чоловіків, він виявив, що представники робітничого класу частіше використовують ненормативну лексику порівняно з чоловіками з вищих верств суспільства, що обумовлено їхнім соціальним середовищем і життєвими умовами. Чоловікам з вищого класу, навпаки, були властиві складніші мовні конструкції, що свідчило про їхню освіченість. Щодо жінок, Фріц Маутнер зазначив, що через недостатню освіту вони часто вживали іноземні слова, що відображало їхнє підлегле становище в суспільстві. Він також зауважив, що мовна поведінка жінок змінилася, коли вони почали активно брати участь у суспільному житті, що підтверджує вплив нерівності статей на мовну соціалізацію [25, с. 128–130]. Отже, дослідження Фріца Маутнера демонструє, що мова відображає соціальні нерівності, визначені соціальною структурою, і чітко проявляється через гендерні відмінності.

Справжня концептуалізація гендеру відбулася у 1960-1970-х роках завдяки другій хвилі фемінізму. Феміністичні дослідниці, такі як Сімона де Бовуар, звертали увагу на те, що роль жінки в суспільстві не є біологічно зумовленою, а формується під впливом соціальних і культурних чинників. Сімон Де Бовуар у своїй науковій праці «Друга стать» (1949 рік) проголосила, що «жінкою не народжуються, жінкою стають», що підкреслило соціальну природу гендерної ідентичності [18, с. 283]. Як вже зазначалось, саме феміністичні рухи ХХ століття, які розподілились на три великі етапи, спровокували значну хвилю гендерних досліджень та становлення сучасного розуміння гендерної ідентичності. Було виявлено чітку різницю між поняттями «стать» та «гендер». [1, с. 26–40]. «Стать» (англ. «sex») відноситься до біологічних відмінностей між чоловіками і жінками, «гендер» стосується соціальних, культурних та психологічних відмінностей, що виникають у результаті впливу суспільних норм і традицій [7; 9, с. 67–68].

Поява гендеру як соціального конструкту не є випадковістю, а постає частиною глобалізаційних процесів, які значно впливають на розвиток та становлення суспільства в цілому. Гендер формується під впливом різноманітних соціальних, культурних, економічних та політичних факторів, що змінюються з часом та простором. У процесі глобалізації ці зміни стають ще помітнішими, оскільки ідеї, норми та моделі поведінки розповсюджуються через міжнародні зв'язки, медіа та технології, сприяючи формуванню нових гендерних ролей та ідентичностей. Гендерні питання виходять за межі національних кордонів, стаючи частиною загальносвітових дискусій про права людини, рівність та соціальну справедливість. У цьому контексті гендер виступає інструментом для аналізу соціальних відносин та нерівностей, що існують між чоловіками та жінками, а також для розуміння того, як ці відносини відображаються на різних рівнях суспільного життя – від сім'ї до політики, економіки та культури. Зазначене демонструє, що саме поняття «гендер» та гендерні дослідження постають у фокусі уваги багатьох дискусій та наукових досліджень у всіх галузях та сферах дослідницьких інтересів.

У загальному розумінні гендер – це система уявлень про поведінкові та особистісні риси чоловіків та жінок, яка формується в результаті соціалізації та виховання. Вона включає дві категорії: категорія жіночності (фемінність) та мужності (маскулінність), які не мають прямого біологічного підґрунтя, але формуються в результаті впливу суспільних норм і культурних традицій [12, с. 17]. Таким чином, гендерна роль визначається не лише біологічними характеристиками, але й соціальними очікуваннями, які притаманні певній культурі. Це розрізнення стало надзвичайно важливим для розуміння того, як гендерні ролі та стереотипні уявлення створюються і підтримуються у рамках певного суспільства [9, с. 67]. Наприклад, соціальні очікування від чоловіків включають силу, незалежність і раціональність, тоді як жінкам традиційно приписують емоційність, залежність і турботу про інших. Ідея гендеру як соціального конструкту є однією з центральних у сучасних гендерних дослідженнях. Це означає, що гендерні ролі, очікування та поведінкові моделі формуються не на основі біологічних фактів, а під впливом соціальних і культурних норм в різних суспільствах та історичних періодах.

Зазначається, що поняття «гендер» можна розглядати з вузької та широкої інтерпретації, де першим є розуміння гендеру як «феномену, який указує не лише на власне біологічну відмінність між чоловіками та жінками за анатомічними ознаками, а і на соціальну відмінність між ними» [14, с. 267]. Розширене визначення поняття «гендер» зазначається у спеціалізованих словниках, де трактується як змодельована суспільством система цінностей, норм і характеристик чоловічої та жіночої поведінки, стилю життя, мислення, ролей і стосунків, що формуються в процесі соціалізації. Гендер також є символічною конструкцією, яка визначає асоціативні зв'язки, сприяє комунікації та підтримує соціальний порядок, залежно від політичного, правового, соціального, економічного та культурного контекстів [там само, с. 267–268].

Виходячи із вищезазначеного можемо вважати, що гендер виступає важливим елементом соціальної структури суспільства, що визначає не тільки

поведінкові особливості чоловіків і жінок, але й їхні ролі в ключових суспільних інституціях, таких як сім'я, робота, політика тощо. Ці ролі змінюються в залежності від соціально-економічного та культурного контексту, що робить гендер гнучким і динамічним соціальним явищем. Поняття «гендер» відображає не лише біологічні характеристики представників чоловічої та жіночої статей, а й соціальні ролі, поведінкові особливості та ментальні характеристики, сформовані під впливом системи цінностей та норм. Оскільки гендер не є природженим, а створюється в процесі соціалізації, він відображає не тільки індивідуальні аспекти ідентичності, але й глибокі структурні зміни у суспільстві, які зумовлені глобалізаційними процесами.

1.2. Гендерні стереотипи в мові та мовленні

Гендерні стереотипи є соціокультурним феноменом, який відображає глибоко вкорінені в суспільстві уявлення про гендерні ролі та поведінку чоловіків і жінок. На основі ідентифікації гендерних ролей з часом сформувалися загальні уявлення про те, як повинні поводитися представники чоловічої та жіночої статей, а також про певні очікувані від них дії та реакції. Також у рамках соціальних очікувань визначаються види діяльності, які вважаються прийнятними виключно для чоловіків або жінок. У суспільній свідомості таким чином виникає низка гендерних стереотипів, що є спрощеними та здебільше неправдивими уявленнями про роль і поведінку чоловіків та жінок [6, с. 122].

Гендерні стереотипи охоплюють різні аспекти життєдіяльності людини, впливають на соціальну диференціацію, поділ на чоловічі та жіночі ролі в різних професійних сферах, культурний контекст, який визначає норми поведінки для певної статі. Гендерні стереотипи також присутні у мовній стандартизації, де мова й мовленнєва поведінка часто поділяються на «чоловічі» та «жіночі». Визначається, що «гендерні стереотипи – це узагальнення та припущення про певні характеристики, поведінку та ролі, що

пов'язуються з певною статтю» [2, с. 196–197]. Стереотипні уявлення мають значний вплив на різні аспекти життєдіяльності, включаючи мову та мовленнєву поведінку учасників комунікативної взаємодії.

Мова, як засіб комунікації, відображає соціальні та культурні норми, тому відіграє важливу роль у формуванні та підтримці гендерних ролей. В інтеракційній моделі комунікації дискурс визначається як мовленнєва діяльність, що відбувається в широкому соціокультурному контексті і поєднує в собі процес і результат комунікації [16, с. 28]. Дискурс має два виміри: зовнішній (екстралінгвальний) та внутрішній (лінгвокогнітивний) [10, с. 209]. Зовнішній вимір відображає комунікативну ситуацію, включаючи соціальні, культурні та психологічні фактори, а внутрішній вимір представляє ментальну інтерпретацію цих факторів, включаючи знання, наміри та статус учасників комунікації [11, с. 16].

Зважаючи на двоплановість дискурсу, розуміємо, що лінгвістичний аспект відображає мовні засоби, які використовують у ході взаємодії, але важливим є факт того, що саме через них відображається та інтерпретується зовнішній екстралінгвальний вимір. Мова є не лише відображенням суспільства, але й активним інструментом формування суспільних гендерних норм та стереотипних очікувань. Вважається, що навіть «мовна свідомість учасників комунікації залежить від різного роду стереотипів – соціальних, релігійних, вікових, гендерних» [3, с. 344].

Гендерні стереотипи в мові проявляються через використання різних лексичних одиниць та граматичних форм, що можуть посилювати уявлення про традиційні ролі чоловіків та жінок, які приписані їм суспільством у певний історичний проміжок часу. Окрім того, гендерні стереотипи впливають на поведінку мовців у різних соціальних контекстах. Чоловіки та жінки можуть обирати різні стратегії спілкування залежно від того, які очікування від них поклало суспільство. Жінки вживають мову для підтримання соціальних зв'язків, тоді як чоловіки схильні використовувати її для передачі інформації або домінування під час комунікативної взаємодії. Соціалізація також відіграє

важливу роль у формуванні мовленнєвих стереотипів. З раннього віку дітей вчать поводитися по-різному залежно від їх статі. Дівчаток заохочують бути ввічливими та співчутливими, а хлопчиків – активними, впевненими та прямолінійними.

Мовлення чоловіків і жінок відрізняється за глибинними ознаками, що є структура та стиль мовлення, та поверхневими ознаками – опис фрагментів реальності, які відображають культурні очікування і гендерні стереотипи, закріплені у суспільстві [4, с. 44].

Чоловіче мовлення характеризується раціональністю, структурованістю та одноманітною у використанні лексичних засобів для передачі емоцій. До основних ознак належить широке вживання вставних слів, що констатують факти, а також часте використання іменників з абстрактним значенням, що вказує на схильність чоловіків до узагальнення та об'єктивного підходу. Крім того, чоловіки часто уникають емоційно забарвленої лексики під час висловлення думок, опису емоцій або оцінювання подій. Важливою рисою чоловічого мовлення є широке використання конструкцій, які позначають дії та процеси.

Жіноче мовлення, навпаки, має більш виражену емоційність і лексичну різноманітність. Для жінок характерно часте використання означень, вставних слів, обставин і модальних конструкцій, що виражають різний ступінь невпевненості або суб'єктивної оцінки. Жінки також схильні до використання певних кліше, що може бути пов'язане з прагненням до соціальної коректності, підтримання кооперації та уникнення конфліктів. Важливою ознакою жіночого мовлення є використання слів із нейтральним емоційним забарвленням та евфемізмів, прикметників для опису почуттів, що свідчить про схильність до емоційної експресії.

Дослідження, яке проведено у 2020 році та описано Меттом Нортонем демонструє результати аналізу того, як англійська мова відображає гендерні та особистісні стереотипи, використовуючи Корпус Cambridge English (1,8 мільярда слів) і усний корпус BNC 2014 [28]. Автор досліджує частоту

вживання певних слів і виразів, пов'язаних з особистісними рисами, у різних контекстах та розглядає, чи підтверджують мовні дані поширені гендерні стереотипи про особистісні риси, а також чи існують відмінності у використанні мови між чоловіками та жінками з точки зору гендерних аспектів. Зазначається, що певні особистісні риси стереотипно асоціюються з представниками певної статі. Наприклад, такі характеристики, як «блискучий» (brilliant) та геніальний («genius») частіше приписуються чоловікам, тоді як «талановита» (talented) і «захоплююча» (breathtaking) – жінкам. Стосовно інтелектуальних параметрів чоловіки частіше асоціюються зі словами «логічний» (logical), «розумний» (clever), тоді як жінки з «розсудливими» (savvy) і «інтуїтивними» (insightful). Незважаючи на поширений стереотип про чоловічу агресивність, чоловіки частіше описуються як «сором'язливі» (shy) і «несміливі» (timid), тоді як жінки — як більш впевнені, що може бути наслідком глобалізації та зміни полюсів щодо ролей чоловік та жінок у соціумі. Автор також звертає увагу на те, що деякі гендерні стереотипи можуть бути підкріплені граматичними особливостями мови, такими як використання гендерних займенників («he» і «she») або суфіксів («-ess», щоб вказати на жіночу стать – «actress» (акторка), «waitress» (офіціантка)). Результати свідчать, що деякі стереотипи дійсно знаходять відображення в мові, тоді як інші — ні. Мова частково відображає як стереотипи, так і реальні психологічні відмінності між гендерами, проте не завжди це представлено збалансовано або відповідаючи загальній точності. Деякі стереотипи можуть бути помилковими або перебільшеними, що важливо враховувати під час комунікації.

Відмінності в мовленні чоловіків і жінок можна розглядати як наслідок гендерної соціалізації, яка визначає певні культурні норми й очікування. Як вже зазначалось, чоловіків частіше виховують акцентуючи увагу на таких якостях, як раціональність, незалежність, стриманість, що у майбутньому знаходить своє відображення у мовленнєвій поведінці представників чоловічої статі. Жінки проходять процес соціалізації в умовах соціальною чутливості, де важливим є емоційність та чуткість, що у подальшому відображається у більш емоційно

збарвленому мовленні. Таким чином, глибинні та поверхневі ознаки мовлення чоловіків і жінок є відображенням соціальних установок і гендерних ролей, закріплених у суспільстві.

Хоча само поняття «гендер» не є центральною категорією у лінгвістиці, мовний аналіз дає можливість дослідити яку роль гендер відіграє у певному культурному соціумі. Структура мови може відображати суспільні уявлення про чоловіків і жінок, фіксуючи їхні поведінкові норми у текстах різного типу. Вона також демонструє, як змінюються гендерні норми (маскулінність і фемінність) у різні епохи та соціальні періоди [8, с. 243]. Аналіз стилістичних особливостей мовлення дозволяє віднести певні лінгвістичні прийоми до «жіночого» або «чоловічого» стилю, даючи змогу простежити, як категорії маскулінності та фемінності проявляються у різних культурах, яким чином гендерна ідентичність впливає на процес становлення мови, оскільки кожна мовна структура тісно пов'язана з фрагментами мовної картини світу у якому вона розвивається та еволюціонує.

Отже, гендерні стереотипи є соціокультурним феноменом, який впливає на різні аспекти життя людей і відображається у мовних структурах. Стереотипні уявлення про чоловіків і жінок, які закріплюються у суспільній свідомості, впливають на розподіл ролей у різних сферах діяльності, включаючи мову та комунікацію. Мова є не лише відображенням суспільства, але й активним інструментом формування і підтримки цих стереотипів. Дослідження свідчать, що чоловіки й жінки використовують різні стратегії спілкування, відповідно до очікувань суспільства. Чоловіки зазвичай акцентують увагу на фактах, демонструючи раціональність, стриманість, тоді як жінки частіше виражають емоційність та підбирають лексичні засоби, які акцентують увагу на соціальних зв'язках. Важливим є розуміння того, що гендерні стереотипи не є статичними, вони змінюються разом із соціальними та культурними трансформаціями, що знаходить своє відображення у мові та соціальній комунікативній взаємодії.

1.3. Приватний дискурс як об'єкт лінгвістичного аналізу

Дискурс розглядається як складний та багатогранний лінгвістичний феномен, що охоплює не лише процеси мовленнєвої взаємодії та комунікації, але й широкий спектр екстралінгвістичних чинників, поєднує мовні одиниці з соціальними, культурними, історичними, психологічними та ідеологічними чинниками [13, с 102]. Дискурс можна розглядати як процес комунікації, що призводить до створення тексту, або як сукупність окремих комунікативних актів. Виділяються три основні підходи до тлумачення дискурсу: лінгвістичний, структуралістський і філософський, які взаємодіють між собою. У рамках лінгвістичного підходу дискурс розглядається як аналіз мови в комунікативній ситуації, де важливі структури інформаційного потоку під час мовлення та дискурс протиставляється статичному тексту; структуралістський підхід, запропонований французькими структуралістами, зокрема Мішелем Фуко, визначає дискурс шляхом його аналізу через соціальні та історичні контексти; філософський підхід, пов'язаний із Юргеном Габермасом, розглядає дискурс як ідеальну форму комунікації, орієнтовану на критичне обговорення [35, с.1890-1891].

Дискурс включає не просто обмін інформацією між учасниками спілкування, він враховує контекст, у якому це спілкування відбувається. Дискурс не можна аналізувати окремо від соціальних процесів, у яких він виникає, адже мова слугує інструментом передачі не лише буквальних повідомлень, але й культурних, політичних та ідеологічних сенсів. У сучасному суспільстві дискурс виконує функцію формування суспільних норм, обміну ідеями та підтримки комунікативних зв'язків на різних рівнях міжособистісного спілкування.

Приватний дискурс визначається як форма комунікації, яка відбувається у межах вузького соціального або культурного контексту, переважно між людьми, які мають спільний досвід чи спільну ідентичність. Приватний дискурс, на відміну від публічного, залишається в межах конкретної соціальної

групи або міжособистісного спілкування, і часто включає неформальні обговорення особистих питань, емоційних або інтимних аспектів життя. Він базується на спільних культурних нормах і традиціях, які допомагають підтримувати внутрішні соціальні зв'язки [21, с. 73-79].

Приватна комунікація визначається як «взаємодія, що відбувається через мережу надійних з'єднань, де учасники спілкуються безпосередньо лише з тими, кому вони довіряють» [20, с. 2]. Як зазначає Висотська О. «межі публічної сфери діяльності людини диктуються законами і загальноприйнятими дискурсивними нормами, то кордони приватного простору обумовлюються нормами моралі та індивідуальними переконанням» [5, с. 23].

З точки зору лінгвістичного аналізу приватний дискурс постає актуальним матеріалом для проведенні дослідження у сучасній лінгвістиці. Приватний дискурс відрізняється від публічного рядом ознак, таких як неформальність та менш жорсткі норми соціальної взаємодії, що робить його унікальним об'єктом лінгвістичного аналізу. Важливими аспектами аналізу є прагматика, лексичні і граматичні особливості, а також контекстуальні фактори, які впливають на структуру і зміст приватної комунікації.

Згідно проведеному аналізу літературних джерел, які описують приватний дискурс можемо виділити наступні характерні ознаки [17; 22; 27]:

- Неформальність: Приватний дискурс (приватна комунікація) є менш формальний у порівнянні з публічним дискурсом, що відображається в використанні менш офіційної лексики та простіших речень за структурою.

- Контекстуальність: Зміст приватного дискурсу сильно залежить від контексту ситуативного, культурного та психологічного контекстів, які впливають на реалізацію комунікативної взаємодії як усної так і письмової.

- Використання прагматичних маркерів: Приватний дискурс часто демонструє використання прагматичних маркерів для створення більш гнучкої структури комунікації, упорядкування розмови, виразу емоцій, уточнення чи зміни тону спілкування. У приватній комунікації маркери часто вживаються для уникнення непорозумінь та підтримки невимушеної атмосфери та довіри

між співрозмовниками, що відрізняє приватний дискурс від більш формалізованого публічного дискурсу. Це можуть бути маркери ввічливості (будь ласка, вибач), емоцій (чесно кажучи, насправді), уточнення (точно? серйозно?) тощо.

- Граматичні та лексичні особливості: У приватному дискурсі можливі порушення граматичних норм або спрощення граматичних конструкцій, використання спрощеної лексики, що є прийнятним у неформальних умовах спілкування.

Вважаємо, що лінгвістичний аналіз приватного дискурсу розкриває складну взаємодію між свідомістю учасників, контекстуальними параметрами та створеним текстом, які виникає під час комунікації. Важливим аспектом такого аналізу є когнітивні процеси, що відбуваються в свідомості осіб, залучених до комунікативного процесу, які впливають на хід комунікації та способи інтерпретації висловлювань. Контекст, як у письмових, так і в усних формах комунікації, є не лише середовищем для передачі інформації, але й механізмом відображення внутрішнього світу мовців, їхніх думок, почуттів і інтенцій. Текст, створений у ході взаємодії, є елементом передачі ідей та змісту висловлення, засобом вираження емоцій, переконань та цінностей учасників комунікативної взаємодії.

Дослідження приватного дискурсу, як частини соціальної взаємодії, спирається на аналіз текстів приватної комунікації. Для цього використовуються методи дискурс-аналізу та прагматичного аналізу. Основні етапи дослідження включають: збір даних, їх систематизацію, аналіз мовних явищ та інтерпретацію результатів. Процес аналізу емпіричних даних може різнитись в залежності від цілей дослідження та передбачати дослідження структури мовних елементів, виявлення закономірностей побудови діалогу, використаний стратегій та тактик задля досягнення комунікативних цілей. Також можуть бути досліджені контекстуальні параметри та прагматичні маркери, такі як соціальні статуси, інтенції співрозмовників тощо. Окрім

лінгвістичного аналізу, може бути проведений тематичний аналіз, спрямований на виявлення основних тем, які обговорюються в приватному дискурсі тощо.

У рамках нашого дослідження вважаємо релевантним проведення лінгвістичного аналізу приватного дискурсу беручи до уваги лексико-граматичні особливості, відображені у рамках приватної гетерогенної та гомогенної комунікації, а саме неформальні вирази, специфічні висловлювання, порушення граматичних правил тощо. Зазначається, що вибір лексики залежить від контекстуальних факторів, зокрема статусу мовців, їх взаємовідносин та мети комунікації, що зумовлює вибір менш офіційної лексики, вживання емотивних та експресивних конструкцій, виразних засобів, скорочень [23]. Фокус уваги також направлено на гендерні характеристики приватного спілкування, а саме особливості використання мовних одиниці чоловіками та жінками у приватному спілкуванні. З урахуванням того, що жінки частіше використовують ввічливі форми та емоціно забарвлену лексику, а чоловіки схильні до прямолінійного спілкування, дані особливості спілкування можуть відобразитись у виборі мовних стратегій, таких як використання питальних конструкцій, вживання прямолінійних висловлювань або, навпаки, дотримання дистанціювання та тактики зміни теми розмови шляхом впровадження лексико-граматичних питальних конструкцій.

Отже, дискурс є лінгвістичним явищем, яке охоплює не лише мовленнєву взаємодію, але й широкий спектр соціальних, культурних, історичних, психологічних та ідеологічних чинників. Він відображає складну систему комунікації, де текст постає як інструмент передачі інформації наряду з емоціями, переконаннями та цінностями учасників комунікативного процесу. Приватний дискурс, який є менш формальним у порівнянні з публічним, включає специфічні мовні та прагматичні маркери, які відображають індивідуальні відносини між співрозмовниками, їхній соціальний статус та знаходяться під впливом контекстуальних параметрів. Лінгвістичний аналіз приватного дискурсу надає можливість глибше зрозуміти особливості неформального спілкування, враховуючи такі аспекти, як лексико-граматичні

елементи, прагматичні маркери та контекстуальні фактори. Важливим є проведення аналізу гендерних аспектів, які впливають на вибір мовних стратегій під час приватної комунікації. Аналіз приватного дискурсу відображає як комунікація адаптується до конкретних контекстів і виконує важливу роль у формуванні соціальних норм та підтримці міжособистісних зв'язків.

Висновки до розділу I

1. Поняття «гендер» є складним соціокультурним феноменом, що включає не лише біологічні характеристики та відмінності між статями, але і низку аспектів гендерної ідентичності, психологічних особливостей та соціальних ролей індивідів, які формуються під впливом соціальних і культурно-закріплених норм. Історично поняття «гендер» виникло в середині ХХ століття як відповідь на потребу відокремити біологічну стать від соціальних ролей, які традиційно приписувалися чоловікам і жінкам, та набуло широкого наукового значення завдяки феміністичним рухам та науковим дослідженням, які сприяли розмежуванню біологічної статі та соціально-приписаних ролей чоловіків та жінок.

2. Гендерні стереотипи відображають усталені уявлення про роль та поведінку чоловіків і жінок у суспільстві, що має вплив на мовленнєву поведінку та вибір комунікативні стратегії учасників інтеракції у різних ситуативних контекстах. Мова також виступає засобом закріплення гендерних стереотипів, що проявляється у виборі лексичних одиниць та граматичних форм. Мовлення чоловіків і жінок характеризується як структурними, так і стилістичними відмінностями: мовлення чоловіків стереотипно є раціональним та стриманим, тоді як мовлення жінок – емоційно-забарвленим і соціально-спрямованим, що є результатом соціалізації та культурних установок, які закріплюються у комунікативній поведінці. Попри те, що гендерні стереотипи є усталеними, вони зазнають трансформацій під впливом соціальних змін та історичного розвитку суспільства. Гендерні стереотипи у мові та мовленні є не

лише результатом впливу соціокультурних чинників, але й важливим інструментом для дослідження соціальної диференціації та гендерної ідентичності.

3. Приватний дискурс, що відбувається в неформальних комунікативних умовах між людьми, які мають спільний досвід, є важливим об'єктом лінгвістичного аналізу та характеризується неформальністю, контекстуальністю та використанням прагматичних маркерів. Приватний дискурс відображає як мовленнєву взаємодію, так і вплив соціальних, культурних та психологічних чинників на міжособистісну комунікативну взаємодію. У межах приватного дискурсу вирізняється використання простіших мовних конструкцій, лексичних скорочень та емоційно забарвлених висловлювань, що забезпечує гнучкість між співрозмовниками. Приватний дискурс відображає динамічний процес соціальної взаємодії та комунікативну систему, яка адаптується до різних соціальних контекстів та індивідуальних особливостей мовців, де мова виступає інструментом для передачі інформації та формування соціальних норм, підтримки міжособистісних зв'язків.

РОЗДІЛ II. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИВАТНОГО ДИСКУРСУ

2.1. Гендерні стратегії у дискурсі

Гендер є одним з аспектів формування мовної поведінки та стилю спілкування представників обох статей як у письмовій, так і усній формі комунікації. Приватний дискурс, який демонструє міжособистісну комунікацію між індивідами в неформальних ситуаціях, є сприятливим матеріалом для аналізу впливу гендерних чинників на вибір мовних та мовленнєвих стратегій учасників комунікації.

У рамках нашого дослідження ми виявили та проаналізували фрагменти комунікативної взаємодії представленої у фрагментах з кінострічок, які зображають неформальні розмови між персонажами у приватних ситуаціях. Приватний дискурс стосується неформального спілкування, яке відбувається в ситуаціях, де учасники можуть бути більш відкритими та щирими. Вважаємо, що кінострічки віддзеркалюють реальні гендерні стратегії мовленнєвої взаємодії, а діалоги показані кінорежисерами включають та відображають реальні розмови про особисте життя, емоції та стосунки. Проаналізований матеріал включає фрагменти англійської комунікації, які були вилучені з двох кінострічок «Lost in Translation (2003) та «The Theory of Everything» (2014) [24; 34]. Більшість комунікативних взаємодій між героями відбуваються наодинці, у неформальному та приватному контексті, де вони висвітлюють внутрішні переживання та очікування, діляться особистими думками, емоціями або обговорюють життєві питання.

Хоча кіно є художнім жанром, сценаристи та режисери намагаються відтворювати реалістичні ситуації, щоб зробити персонажів та їхню поведінку правдоподібними для глядачів, а отже кінострічки є джерелом аналізу мовленнєвих стратегій, які можуть бути типовими для певних соціокультурних контекстів. Кінострічки здебільше відображають існуючі в суспільстві гендерні стереотипи та соціально-закріплені упередження, що дозволяє провести

порівняльний аналіз між використаними стратегіями, дослідити ситуативний контекст та виявити які екстралінгвальні чинники стали передумовою використання певних мовних стратегій.

Вибір мовних стратегій може варіюватися залежно від того чи є мовець чоловіком або жінкою, які можуть по-різному використовувати мовні засоби для вираження своїх думок, емоцій та намірів під час інтеракції. Комунікативну стратегію тлумачимо як «структуровану послідовність мовленнєвих дій, спрямовану на досягнення комунікативної мети» [15, с. 187]; набір мовних і прагматичних засобів, за допомогою яких мовець намагається досягти свого комунікативного наміру в конкретному контексті [32]; певний план, який використовує мовець задля досягнення своїх комунікативних цілей [29, с. 101]; систематична спроба мовця виразити своє заплановане значення, коли він стикається з лінгвістичними або ситуаційними обмеженнями, зосереджуючись на адаптації використання мови. Мовленнєві стратегії можна розглядати як комплекс дій для продуктивного застосування мови, що дозволяє мовцям долати комунікативні бар'єри, логічно організувати своє мовлення та досягати бажаних результатів у спілкуванні [33, с. 419; 19, с. 32].

Розглядаючи комунікативні стратегії чоловіків та жінок важливо розуміти, що стратегія у комунікації тлумачиться як свідомий або підсвідомий вибір мовних засобів, які використовуються для досягнення певних цілей у взаємодії. Вибір стратегій залежить від багатьох чинників, включаючи соціокультурний контекст, ситуацію комунікації та емоційний стан її учасників. Гендерні особливості у виборі мовних стратегій проявляються в таких аспектах:

1. Ввічливість. Жінки частіше використовують ввічливі форми, пом'якшені конструкції, запитальні речення та зменшення впевненості у висловлюваннях. Це може проявлятися у використанні ввічливих маркерів на кшталт «можливо», «чи не могли б ви», «мені було б приємно, якщо...», що дозволяє зберегти баланс та гармонію у розмові.

2. Домінування у висловленнях. Чоловіки частіше використовують прямі команди або імперативні форми, що демонструє їхній прагматичний підхід до комунікації, акцентуючи увагу на чіткість та результативність висловлювання.

3. Кооперація. Жінки частіше прагнуть до створення підтримуючої атмосфери, використовуючи вирази співчуття, заохочення та емпатії. Вони орієнтовані на встановлення гармонійних відносин, що проявляється у формулюванні питань для залучення співрозмовника до спільного обговорення.

4. Раціональність та логічність вислову. Чоловіки часто використовують раціональні аргументи, націлені на досягнення конкретного результату. Їхні висловлювання частіше бувають коротшими та більш структурованими, що дозволяє їм зосередитися на ключовій інформації.

5. Емоційна виразність та експресія. Жінки схильні до частішого використання емоційно забарвлених висловлювань, прагматичних маркерів для підкреслення почуттів (наприклад, «чудово», «жахливо», «чесно кажучи»). Жінки є більш відкритими у вербалізації своїх емоцій, тоді як чоловіки часто уникають прямих емоційних проявів, віддаючи перевагу раціональним аргументам та стриманому мовленню.

Різниця у виборі стратегій може пояснюватися соціокультурними очікуваннями щодо ролей чоловіків та жінок у суспільстві, де ввічливість, емпатія та кооперація більше асоціюються з жіночим комунікативним стилем, а раціональність, логічність висловлювання та домінування – з чоловічим комунікативним стилем. Відповідно, у приватному дискурсі жінки є більш схильними до використання стратегій, що сприяють підтримці гармонії в спілкуванні, тоді як чоловіки – до стратегій, спрямованих на досягнення конкретного результату.

Аналізуючи фрагменти спілкування в кінострічках, ми бачимо, що вибір мовних стратегій переважно залежить від контексту ситуації та учасників комунікації. Наприклад, у фрагментах, де герої обговорюють особисті або емоційні питання, жінки частіше використовують риторичні запитання, які

спрямовані на створення атмосфери довіри або емоційного обміну. Чоловіки, у даного типу ситуаціях, можуть частіше звертатися до опису фактів або до прямих тверджень, зосереджуючись на розв'язанні проблеми, а не на її емоційному сприйнятті. Розглянемо приклад фрагменту із кінофільму «The Theory of Everything», у якому темою є обговорення віри у науку та розмова відбувається у приватному гетерогенному контексті між Стівеном, вченим-фізиком, і Джейн, його дружиною.

(1) Jane: But what if you're wrong? What if there is something that created it all? A higher purpose?

Stephen: Science is about asking questions, about not accepting things blindly. I want to understand how the universe works, without resorting to a creator. [34]

Даний діалог демонструє як Джейн використовує риторичні запитання «А що, якщо ти помиляєшся?» та «А що, якщо існує щось, що створило все це?», щоб виразити свої сумніви та спонукати до роздумів опонента. Це є прикладом кооперативної стратегії, яка асоціюється з жіночим стилем комунікації, орієнтованим на підтримку взаєморозуміння та продовження діалогу. Друга репліка демонструє відповідь. Стівен уникає емоційної складової обговорення та зосереджується на аргументах, пов'язаних із раціональним аналізом наукових принципів. Висловлювання є прямим і структурованим, позиція побудована на структурованому викладі думок і на прагненні переконати через логічну послідовність викладу інформації. Дана репліка відображає прагматичну стратегію висловлення власної думки, притаманну чоловічому стилю спілкування, яка орієнтована на досягнення комунікативних цілей та результату інтеракції.

(2) Jane: You've never said why you don't believe in God.

Stephen: A physicist can't allow his calculations to be muddled by a belief in a supernatural creator.

Jane: Sounds less of an argument against God than against physicists. [34]

Даний приклад є демонстрацією розмови, яка відбувається між Стівеном і Джейн та темою постає питання віри та науки, що відображається у різних

підходах до життя та фундаментальних розбіжностях в світогляді жінки та чоловіка. Стівен чітко висловлює свою позицію щодо питання, підкреслюючи, що для вченого важливо триматися фактів та логіки, не дозволяючи особистим віруванням впливати на наукові розрахунки. Це відображає його прагматичний підхід до комунікації, де він зосереджується на досягненні конкретної комунікативної мети, а саме чітко викласти, довести власну позицію та переконати співрозмовника. Іронічне зауваження Джейк «Звучить більше як аргумент проти фізиків, ніж проти Бога», спрямоване на спростування слів Стівена, та є прикладом м'якої критики та спроби перевести розмову у більш легкий, діалогічний формат. Такий підхід демонструє стереотипно-жіночу комунікативну стратегію, яка орієнтована на збереження гармонії в розмові та пошук шляхів до взаєморозуміння. Іронічне зауваження дозволяє Джейн уникнути конфлікту, зберігаючи дружню атмосферу під час обговорення складних наукових питань.

Фрагмент діалогу між Джейн та її матір'ю з фільму «The Theory of Everything» відображає емоційну складову комунікації та використання мовленнєвих стратегій для вираження внутрішнього стану та пошуку підтримки. Розглянемо детальніше:

(3) *Jane: I'm trying hard not to think of this as a failure.*

Beryl (Jane's mother): But it wasn't a failure.

Jane: But it feels like it! It feels like it, Mum. Was it inevitable? [34]

У даному діалозі Джейн обговорює свої почуття після складного життєвого періоду та виражає сумніви щодо майбутнього. Розмова відбувається у приватному контексті так як вона спілкується зі своєю матір'ю, що дозволяє їй бути відвертою та емоційно-відкритою. Використовується м'яке формулювання «Я намагаюся з усіх сил», що підкреслює спробу дистанціюватися від негативних емоцій, хоча Джейн все ще відчуває біль від ситуації. Повторення фрази «Це здається саме так» вказує на бажання знайти розуміння та підтримку. Висловлювання матері «Але це не було провалом» є прямим, але м'яким, спрямованим на зменшення негативного емоційного фону

ситуативного контексту. Беріл не пропонує раціональних пояснень, а лише намагається змінити емоційний стан Джейн, запевнивши її у позитивному погляді на ситуацію «Але це не було провалом», що є демонстрацією стратегії зменшення емоційного навантаження та досягнення кооперації. Даний діалог є демонстрацією використання емоційно-забарвлених комунікативних елементів задля висловлення власної позиції. Це підкреслює характерну особливість жіночої комунікації, а саме орієнтацію на підтримку та взаєморозуміння. У цьому діалозі ми бачимо, як гендерні фактори впливають на вибір мовленнєвих стратегій, роблячи їхні висловлювання більш емоційно забарвленими та орієнтованими на співчуття.

(4) Jane: If you don't get up and play a game with me, I won't come back here again. Ever.

Stephen: That's what I want. I haven't got time for you. So - if you care about me at all - go. [34]

У цьому прикладі зображено конфліктну ситуацію та різні комунікативні стратегії учасників. Джейн обирає тактику ультиматуму, виражаючи відчай і намагаючись викликати реакцію опонента через емоційний тиск. Незважаючи на рішучий тон, її бажання грати разом свідчить про прагнення до співпраці та відновлення зв'язку. Стівен відповідає прямолінійно та імперативно, демонструючи прагматичний підхід і використовуючи стратегію домінування, яка відображає його пріоритети без поступок. Це приклад прямої комунікації, що може призвести до конфлікту. Водночас стилі комунікації відрізняються: Джейн, відкрита в емоціях і налаштована на взаємодію, демонструє стереотипно-жіночий стиль спілкування, орієнтований на емоційну близькість, тоді як Стівен проявляє раціональність і прямоту, характерні для чоловічого стилю, особливо в конфронтаційних ситуаціях.

Результати дослідження свідчать, що в ситуаціях конфронтації або напруженості чоловіки та жінки по-різному використовують мовні засоби для вираження своїх позицій. Жінки частіше прагнуть уникати відкритого протистояння, використовуючи формулювання та висловлювання, які

спроможні пом'якшити вислів, задля уникнення конфлікту і підтримки дружньої атмосфери. Для жінок характерно використання кооперативної стратегії, яка проявляється у використанні риторичних запитань, умовних формулювань або висловлюванні власної думки як припущення, щоб не викликати прямого спротиву з боку опонента по комунікації. Кооперативний підхід допомагає зберігати комунікативну рівновагу, атмосферу взаєморозуміння та підтримки незважаючи на тему дискусії та вплив екстралінгвістичних факторів на комунікативний процес. Жіночі стратегії також можуть включати демонстрацію емпатії та підтримки, що сприяє побудові гармонійних стосунків та досягненні комунікативної цілі у сприятливій формі. Чоловіки, навпаки, схильні до більш прямолінійних формулювань і тверджень, які сприймаються як домінуючі та авторитарні, особливо у конфліктних або конкурентних комунікативних ситуаціях. Такий підхід пов'язуємо із прагненням досягти швидкого та чіткого результату в обговоренні, уникнути двозначностей та зберегти впевненість у своїй позиції.

Дані відмінності у виборі стратегій підкреслюють, що гендер є важливим чинником, який впливає на мовну поведінку у приватному дискурсі. Вони пов'язані з соціокультурними нормами, які формують уявлення про «підходящі / відповідні» моделі поведінки для чоловіків та жінок у різних культурах. У західних суспільствах зберігається стереотип про те, що жінки мають бути чутливими та співчутливими, тоді як чоловіки – рішучими та впевненими. Ці упередження формують гендерно марковані комунікативні стратегії. Водночас, їхній вплив не є однозначним і залежить від багатьох соціокультурних факторів, таких як культурні особливості, соціальний статус, досвід та особисті якості учасників інтеракції. Наприклад, у культурах, де цінується колективізм і взаємна підтримка, чоловіки так само як і жінки можуть застосовувати більш м'які стратегії спілкування, орієнтовані на кооперацію. Натомість, у більш індивідуалістичних культурах жінки також можуть обирати більш прямі та рішучі форми висловлювання, задля досягнення комунікативної цілі та збереження власної позиції.

Таким чином, проведений аналіз показує, що гендерні стратегії спілкування відображаються у мовленні чоловіків та жінок під час неформальної приватної розмови, узгоджуючись із поширеними соціальними стереотипами. Ці стереотипи формують очікування щодо поведінки чоловіків та жінок та впливають на їхній вибір мовленнєвих засобів під час комунікативної взаємодії. Хоча комунікативні стратегії можуть змінюватися залежно від контексту, загалом вони відображають усталені соціальні очікування та упередження, які є історично-закріпленими у суспільстві. Чоловіки є більш раціональними та прагматичними, а жінки – емоційними та орієнтованими на встановлення емоційного зв'язку, підтримки кооперації. Зазначені відмінності проявляються в міжособистісній взаємодії, стилях спілкування та стратегіях комунікативної поведінки.

2.2. Фемінні особливості приватного дискурсу

У рамках нашого дослідження ми провели аналіз двох кінострічок, які містять низку фрагментів приватної міжособистісної взаємодії. У кінострічці «The Theory of Everything» (Теорія всього) значна частина комунікації відбувається між Стівеном Гокінгом та Джейн Вайлд, а їхні діалоги відображають індивідуальні відмінності у використанні лексичних та граматичних конструкцій, де спостерігається вплив гендерних упереджень та стереотипних кліше. Аналіз кінофрагментів дозволяє виявити чи відповідає дискурсивна поведінка комунікантів існуючим гендерним стереотипам або відходить від них, що є наслідком наявності певних соціально-закріплених гендерних ролей чоловіків і жінок у суспільстві. У фільмі «Lost in Translation» (Труднощі перекладу) також певна кількість приватної взаємодії відбувається між Бобом та Шарлоттою, яка відображає складнощі комунікації та зображає особистий досвід учасників взаємодії. Дані кінострічки були обрані матеріалом для аналізу через комплексне відображення різних аспектів приватного

дискурсу та особливостей міжособистісної взаємодії, що безпосередньо пов'язано з гендерними ролями та соціальними упередженнями.

«The Theory of Everything» (Теорія всього) демонструє динаміку взаємовідносин між Стівеном Гокінгом, видатним ученим, та Джейн Вайлд, яка стає його дружиною та підтримує його на різних етапах життя. Це не лише історія боротьби з хворобою та наукового пошуку, а й зображення того, як традиційні соціальні ролі впливають на спілкування та прийняття рішень. Кінострічка відображає, як представники чоловічої та жіночої статей взаємодіють у контексті родинних обов'язків, підтримки, особистих амбіцій та суспільний очікувань, що відповідно відображається у виборі їх мовних та мовленнєвих стратегій. Аналізуючи матеріал маємо змогу виявити як гендерні стереотипи проявляються в мовних практиках та яким чином вони впливають на побудову комунікації. «Lost in Translation», у свою чергу, розкриває взаємодію між Бобом та Шарлоттою в контексті культурного відчуження та персонального кризового стану. Цей фільм показує, як дві людини, що опинилися в незнайомому для себе середовищі, знаходять спільну мову та підтримку. Їхня взаємодія відображає складнощі комунікації, коли традиційні гендерні ролі стираються або змінюються під впливом нових обставин та загальної картини світу. Комунікація та мовленнєва поведінка підкреслюють гендерну різницю у вираженні емоцій та особистих проблем. Комплексний аналіз соціального контексту, гендерних ролей учасників комунікації, вибору мовних стратегій та тактик наряду з лексико-граматичними особливостями постає релевантним матеріалом аналізу приватного дискурсу в гендерному контексті.

Аналіз висловлювань жінок-героїнь кінострічок, їх мовленнєвої поведінки у гетерогенних інтеракціях з урахуванням загального контексту комунікативної ситуації доводить, що жінки у приватному дискурсі часто застосовують стратегії, орієнтовані на емпатію, підтримку та створення емоційної близькості. У діалогах Джейн Вайлд із Стівеном Гокінгом у фільмі «The Theory of Everything» зафіксована частота використання питальних

конструкції. Прикладом є фрагмент, де Джейн цікавиться науковими дослідженнями Стівена, вона запитує «Чому ж тоді поклоняються космологи?», що демонструє зацікавленість та прагнення знайти спільну мову шляхом іронічного запитання, що є стратегією створення емоційної близькості у приватному дискурсі. Розглянемо приклад детальніше:

(5) *Stephen: I'm a cosmologist.*

Jane: What's a cosmologist?

Stephen: It's a kind of religion for intelligent atheists. You're not religious, are you?

Jane: C of E. Church of England. So ... what do cosmologists worship then?

Stephen: (grins) A single unifying equation that explains everything in the universe.

Jane: (amused) Really? So what's the equation?

Stephen: That is the question. [34]

У даному випадку ми бачимо використання декількох питальних конструкцій, які за контекстом мають різне значення. Розмова між чоловіком та жінкою носить невимушений характер та є прикладом міжособистісної взаємодії. Джейн використовує низку граматичних структур задля побудови взаєморозуміння, як наприклад, питальну фразу «Справді?», яка має робить подальше висловлювання менш категоричними та більш дружніми. Це дозволяє їй не тільки проявити свій інтерес до співрозмовника, але й уникнути конфронтації, що повністю відповідає фемінним стереотипам стосовно уникнення конфліктів та прагнення до збереження гармонії в розмові. Обмін репліками показує, як Джейн використовує легкий, іронічний тон, щоб встановити контакт і зрозуміти погляди співрозмовника. Можемо трактувати її висловлення у рамках тактики емпатії задля створення відчуття довіри та емоційної відкритості, тактики уникнення конфліктів та тактики іронії та гумору, що відповідає традиційним уявленням про жіночий стиль мовлення для якого характерними є м'якість, чутливість та орієнтація на емоції. З іншого боку, її активна участь у розмові, прагнення до розуміння складних наукових

концепцій демонструє, що її комунікація не обмежується лише традиційними гендерними ролями. Вона активно інтегрує свої погляди та прагне до рівноправного діалогу, що відходить від традиційного сприйняття жіночої пасивності у спілкуванні.

Наступним прикладом є фрагмент діалогу, який також відбувається між чоловіком та жінкою. Шарлотта і Боб обговорюють своє життя, внутрішні переживання. Та Шарлотта відчуває себе загубленою та невпевненою у своїй життєвій ролі.

(6) *Charlotte: I just don't know what I'm supposed to be, you know? I tried being a writer, but, I hate what I wrote. And I tried taking pictures, but they were so mediocre. You know, every girl goes through a photography phase. You know, like horses? You know? Take, um, dumb pictures of your feet.*

Bob: You'll figure it out. I'm not worried about you.

Charlotte: I feel stuck. [24]

Даний приклад демонструє низку аспектів, які характерні для жіночого стилю спілкування, зокрема емоційну відкритість, прагнення до створення близького контакту та вибір простих, але виразних висловлювань. Шарлотта демонструє бажання ділитися внутрішніми почуттями і шукає підтримки, що відповідає стереотипним уявленням про жіночу комунікацію, орієнтовану на співпереживання. Фраза «Я відчуваю, що застрягла» відображає її прагнення поділитися своїми емоціями, а саме дієслово «відчувати» зазвичай асоціюється з фемінним стилем, зорієнтованим на вираження емоцій та створення атмосфери взаєморозуміння. Структура її висловлювань є граматично-простою, проте насиченою емоційним змістом, що підсилює ефект її самовираження. Реакція Боба контрастує з позицією Шарлотти «Ти з цим розберешся. Я не хвилююся за тебе» та характеризується стриманістю і прямолінійністю, типовими для стереотипного чоловічого стилю, де віддається перевага практичній, лаконічній підтримці без глибокого занурення в емоційний контекст. Така відповідь вказує на схильність чоловіків до збереження емоційної дистанції, пропонуючи натомість раціональне підбадьорення. Цей

діалог ілюструє відмінність у комунікативних стратегіях, де жінки прагнуть глибше обговорювати свої почуття та внутрішній стан та орієнтовані на самовираження й емпатію, тоді як чоловіки схильні пропонувати раціональні, короткі відповіді або підтримувати певну емоційну дистанцію.

Результати дослідження свідчать, що мовленнєва поведінка жінок відповідає гендерним соціальним стереотипам. З одного боку, використання емоційно забарвлених висловлювань і прагнення до встановлення тісних стосунків підтримує уявлення про жінок як більш чутливих та орієнтованих на спілкування. З іншого боку, результати також демонструють певну незалежність та готовність відходити від цих стереотипів, коли це відповідає особистим цілям учасників інтеракції та ситуаційному контексту загалом. Прикладами слугують наступні фрагменти:

(7) *Stephen: It's a cosmological theory... about time.*

Jane: Could you explain it again? I want to understand. [34]

Використане питальне речення відображає стратегію залучення до розмови та бажання зрозуміти думку співрозмовника, що вказує на кооперативну стратегію. Однак її наполегливість у прагненні зрозуміти наукові концепції свідчить про відхід від традиційно-спокійного стилю поведінки, що стереотипно приписується жінкам

(8) *Charlotte: I just don't know what I'm supposed to be. I feel like I'm wasting my life.*

Bob: You'll figure it out. You're young, you have time. [24]

Емоціно-відкрите висловлювання Шарлоти відповідає стереотипному уявленню щодо схильні жінок до саморефлексії. Репліки є простими, але емоційно-насичені за змістом. Відповідь чоловіка, є раціональною та чіткою, що також відповідає стереотипам про чоловічу емоційну стриманість і схильність до надання раціональних порад замість емоційної підтримки.

Аналіз фрагментів із кінострічок свідчить про відображення стереотипних гендерних ролей у різних соціальних і культурних контекстах, які впливають на те, як учасники комунікації висловлюють свої думки, почуття і

взаємодіють один з одним. Ці гендерні стереотипи віддзеркалюють реальні ситуації комунікації та приватну дискурсивну взаємодію. У фільмі «The Theory of Everything» комунікація між Джейн і Стівеном ілюструє традиційні гендерні ролі: Джейн виконує роль підтримки та емоційного опікуна, тоді як Стівен постає як раціональний інтелектуал. Джейн активно підтримує Стівена у його наукових пошуках, приймаючи на себе обов'язки догляду за родиною, що підкреслює стереотип про жінок як більш чутливих та емпатійних. Її висловлювання часто сповнені турботи й емоційного залучення. Водночас, спостерігаються моменти, коли Джейн відходить від цієї традиційної ролі, коли намагається зрозуміти наукові концепції Стівена та підтримати інтелектуальний діалог на рівних. Кінострічка «Lost in Translation» демонструє взаємодію між Бобом і Шарлоттою, акцентуючи на відчуженні та кризі ідентичності, з якими стикаються герої у новому культурному середовищі. Шарлотта, намагаючись зрозуміти себе, відкрито ділиться внутрішніми переживаннями й почуттям невизначеності. Боб, у свою чергу, виступає як стриманий співрозмовник, який прагне підтримати її, але його відповіді переважно короткі та раціональні. Цей контраст демонструє традиційну різницю у вираженні емоцій між чоловіками та жінками, де чоловіки вважаються більш стриманими у приватній комунікації, а жінки — схильними до відкритішого вираження своїх почуттів.

Соціальний контекст також має значний вплив на мовленнєву поведінку учасників дискурсу. Результати свідчать, що соціальний контекст значно впливає на мовленнєву поведінку героїв обох фільмів. У «The Theory of Everything» взаємодія між Джейн та Стівеном відбувається на тлі академічного середовища, де очікується високий рівень інтелектуального діалогу. Це накладає відбиток на комунікацію між ними, адже Джейн прагне відповідати вимогам цього середовища, виявляючи інтерес до наукових дискусій. Водночас вона зберігає традиційні риси фемінної комунікації, такі як емпатія та підтримка, що дозволяє їй збалансувати свою роль як інтелектуального партнера та дружини. У «Lost in Translation» взаємодія між Бобом і Шарлоттою

відбувається в умовах культурного відчуження та незнайомого середовища, що також впливає на їхні розмови. Їхня комунікація відбувається в атмосфері самотності та емоційної ізоляції, що дозволяє обом героям відходити від звичних ролей і виявляти більшу гнучкість у своїй мовленнєвій поведінці. Шарлотта використовує свою відкритість, щоб знайти емоційну підтримку, тоді як Боб, хоча й залишається в межах раціонального підходу, демонструє готовність слухати та сприймати її переживання.

Стереотипи не є незмінними, вони мають схильність адаптуватись до соціальних норм та історичних змін, що свідчить про динамічний характер гендерних ролей у приватному дискурсі. Наприклад, Джейн, з одного боку, дотримується фемінних стратегій спілкування, таких як створення атмосфери емоційної близькості та підтримки, але з іншого — активно прагне до рівноправного діалогу зі Стівеном, що є ознакою її прагнення до інтелектуальної самореалізації. Це показує, що її гендерна роль у взаємодії не обмежується лише приписаними соціумом характеристиками, а включає активний інтерес до наукових питань та дискусій, що є реалізацією впливу сучасності на становлення гендерної ідентичності. Шарлотта у гетерогенних інтеракціях використовує емоційно-забарвлені висловлювання як засіб для досягнення глибшого зв'язку з Бобом, але водночас її ініціативність у розмовах демонструє відхід від традиційного уявлення про пасивну роль жінки. Це підкреслює, що жінки можуть проявляти активність у створенні дискурсивного простору для обговорення важливих для них тем.

Прикладом є фрагмент діалогу на наукову тематику:

(9) *Stephen: A single unifying equation that explains everything in the universe.*

Jane: Really? So what's the equation? [34]

У даному випадку питання не є риторичними та використаної не виключно для підтримки розмови, вони відображають зацікавленість та бажання глибше зрозуміти наукову теорію: «Справді? То що це за рівняння?» Соціальний контекст, зокрема академічне середовище, впливає на прагнення

Джейн відповідати очікуванням наукового середовища, у якому вона взаємодіє зі Стівеном. З іншого боку, її питання, висловлене у м'якій формі, відображає також традиційну роль жінки у створенні невимушеної та підтримуючої атмосфери у розмові, що водночас допомагає встановити довірливі стосунки.

(10) Charlotte: It's so different here. I can't get used to the silence.

Bob: It's like we're invisible. They don't expect us to understand. [24]

Мовні та культурні бар'єри вживають на ставлення учасників комунікації до ситуації комунікації та картини світу взагалі. Боб і Шарлотта перебувають у Токіо, де вони відчувають себе відчуженими, що зображено в обговоренні власних спостережень про культуру Японії. Культурний контекст чужого середовища змушує героїв адаптувати свою комунікацію, виражаючи власні емоції. Шарлотта використовує емоційне вираження «я не можу звикнути», тоді як Боб зберігає більш раціональний підхід до висловлення власних думок, намагаючись надати ситуації логічного пояснення. Це відображає різні способи адаптації до нових умов з огляду на гендерні особливості дискурсивної поведінки.

Аналіз мовлення жінок у рамках приватного дискурсу доводить наявність кількох спільних рис, які характеризують жіночу поведінку. Однією з ключових характеристик є орієнтація на емоційність і підтримку співрозмовника під час взаємодії. Жінки, на відміну від чоловіків, часто висловлюють свої почуття відкрито і очікують на емоційну відповідь від співрозмовника, метою чого є створення емоційної близькості та встановлення довіри. Жінки схильні до більшого включення в діалог, що стереотипно пояснюється прагненням побудувати емоційно-насичені взаємини, де кожен учасник відчуває підтримку, що у подальшому відображається у використанні емоційно-забарвлених висловлювань. Жінки частіше обговорюють складні життєві ситуації через призму почуттів, намагаючись знайти емоційну підтримку або розуміння з боку співрозмовника. Жінки не тільки відкрито виражають власні переживання, а й активно включаються в емоційні стани інших, що підсилює їхню роль як емоційного «центру» розмови. Прагнення до співпереживання є однією з

ключових стратегій жіночого мовлення, спрямованою на побудову глибоких міжособистісних стосунків. Отже, можемо звести описані характеристики до декількох пунктів:

1. Емоційність та емпатія. Реєструється відкрите вираження емоцій, створення емоційно-насиченого діалогу, прагнення поділитися власними переживаннями та сприяти глибшому розумінню з боку співрозмовника. Орієнтація на емпатію проявляється у прагненні зрозуміти почуття співрозмовника через активне слухання, підтримуючі висловлювання і запитання, спрямовані на виявлення емоцій іншої сторони.

2. Прагнення до підтримки. Фіксується орієнтація на підтримку, створення довірливої атмосфери та емоційний зв'язок з опонентом по комунікації. Часто жінки у розмовах орієнтуються на створення емоційного зв'язку та довірливої атмосфери, висловлюючи підтримку як вербально, так і невербально (усмішки, дотики). Жінки частіше за чоловіків використовують висловлювання, які допомагають зменшити ситуативну напругу та виявляють готовність слухати, співпереживати.

3. Прагнення до кооперації та уникнення конфліктів. Жінки схильні до збереження гармонії у розмові та уникнення конфліктів, використовуючи м'які висловлювання та кооперативні тактики. Висловлювання включають пом'якшені конструкції, запитання і легкий гумор, що сприяє встановленню емоційного балансу та підтримці відносин, підкреслюючи толерантність і дипломатичність дискурсу.

Отже, дослідження виявило, що мовленнєва поведінка учасників інтеракції тісно пов'язана із соціальним контекстом та гендерними упередженнями, нав'язаними суспільством і сформованими історично. Аналіз комунікативних стратегій жінок на основі емпіричних даних свідчить про тенденцію до використання емпатичних висловлювань, орієнтованих на створення емоційної близькості, що відповідає традиційному фемінному стилю спілкування. Водночас, жіноча активність у комунікації та прагнення до глибшого розуміння обговорюваної теми демонструють готовність відходити

від усталених ролей і адаптувати свою поведінку відповідно до нових соціальних вимог та викликів. Таким чином, результати аналізу підтверджують, що гендерні ролі не є фіксованими, а можуть змінюватися під впливом соціальних обставин, формуючи динамічний характер приватного дискурсу. Це відображається у здатності комунікантів адаптувати свої мовні стратегії відповідно до ситуації, що свідчить про гнучкість гендерної ідентичності та її схильність до змін у сучасному суспільстві.

2.3. Маскулінні особливості приватного дискурсу

Розглядаючи приватний дискурс через призму гендерних стереотипів варто звернути увагу на маскулінні особливості комунікативної поведінки, притаманні чоловікам. Аналіз кінострічок дає нам можливість дослідити контекстуальні параметри наряду з мовленнєвими показниками та дати відповідь чи співвідноситься чоловіче мовлення з традиційними гендерними стереотипами, такими як раціональність, стриманість у вираженні емоцій, прагнення до домінування в дискусії та орієнтація на логічну аргументацію. Як вже зазначалось, кінострічка «The Theory of Everything» розповідає про життя Стівена Гокінга та його стосунки з Джейн Вайлд, і значна частина діалогів між ними відображає відмінності у виборі комунікативних стратегій під час гетерогенних інтеракцій. Стівен, як видатний науковець, демонструє традиційно маскулінний підхід до комунікації, зосереджений на фактах, чіткості формулювань та уникненні емоційної експресії. Його висловлювання, сповнені логічних конструкцій і наукової термінології, підкреслюють його раціональність і точність. Наприклад, репліка «Я космолог» (приклад № 5) відображає науково-орієнтований підхід, який акцентує його інтелектуальну позицію та наукову обізнаність, створюючи атмосферу домінування через компетентність. Крім того, висловлювання «єдине об'єднуюче рівняння, яке пояснює все у Всесвіті» демонструє абстрактність мислення, що вимагає певного рівня інтелектуального розуміння від співрозмовника. Такі короткі,

лаконічні відповіді, як «Це дійсно питання», ілюструють типову чоловічу стриманість та бажання залишаючи розмову в площині інтелектуального обміну та є стереотипно притаманним чоловікам.

Даний діалог демонструє традиційні риси маскулінної мовної поведінки – раціональність, орієнтацію на логіку та стриманість у вираженні емоцій. Стівен прагне утримувати розмову в інтелектуальній площині, використовуючи терміни, що вказують на його професійний статус. Стиль спілкування чоловіка відображає стереотипне уявлення про чоловічу комунікативну поведінку, де акцент робиться на знаннях та логіці, а емоційність сприймається як менш доречна. Такий підхід допомагає зберігати позицію експерта у розмові та демонструє контроль над ситуацією. Висловлювання чоловіка підсилюють образ науковця, який асоціюється з традиційним гендерним стереотипом раціональності та інтелектуальної відстороненості, на відміну від Джейн, яка прагне встановити емоційний контакт через питання та зацікавленість, Стівен часто обирає нейтральний та відсторонений тон, що сприяє збереженню емоційної дистанції у спілкуванні. Отже, цей приклад ілюструє, як маскулінне мовлення може сприяє встановленню доміантної позиції в комунікації та ілюструє вплив гендерних стереотипів на побудову міжособистісного спілкування у приватному дискурсі.

Характерні риси маскулінного стилю спілкування також відображено у тому, як Стівен реагує на складні життєві обставини, зокрема на діагноз своєї хвороби. Наприклад, говорячи про власне захворювання, він зберігає холоднокривність і навіть намагається жартувати про свій стан, говорячи до свого друга: «Хвороба рухових нейронів. Хвороба Лу Геріга. Він був бейсболістом» (див. приклад 11). Така поведінка відповідає стереотипу про чоловіків, які намагаються зберегти контроль над емоціями та демонструють зовнішню незворушність у складних ситуаціях. Натомість, його друг Брайан реагує значно емоційніше, виражаючи подив і навіть паніку, отримавши дану інформацію. Контраст між реакціями двох персонажів показує різні моделі спілкування: стриману, маскулінну поведінку Стівена, і менш контрольовану,

емоційну реакцію Брайана. Даний приклад є демонстрацією того, що чоловіки також можуть емоційно реагувати та ілюструвати почуття, в залежності від обставин та ситуації в якій вони знаходяться.

(11) Stephen: I have a disease, Bri.

Brian: Is it... venereal, Stephen?

Stephen: No. Motor neuron disease. Lou Gehrig's disease. He was a baseball player.

Brian: Motor what? Sorry, I'm lagging behind in my pioneering work on rare automotive and baseball diseases. Come on, let's go to the pub.

Stephen: I have two years to live. Sounds strange, doesn't it, when you say it out loud.

Brian: What? I—I don't understand. It's not possible! It's ridiculous! You were fine a couple of days ago. [34]

Відзначимо, що хоча стриманість емоцій дозволяє Стівену підтримувати враження контролю над ситуацією, вона водночас ускладнює емоційну взаємодію з близькими, зокрема з Джейн, яка прагне надати йому підтримку. Такий розподіл ролей посилює стереотипний образ чоловіка як «сильної» сторони, що приховує свої почуття та вважає вираження емоцій слабкістю.

Розглядаючи кінострічку «Lost in Translation» та досліджуючи взаємодію між Бобом та Шарлоттою в контексті їхньої тимчасової ізоляції в Токіо, ми виявили, що Боб, як досвідчений чоловік середнього віку, демонструє маскулінну комунікативну поведінку, орієнтовану на збереження контролю та емоційну дистанцію. Також, його поведінка є прикладом того, як чоловіки обирають більш короткі, практичні відповіді замість детального обговорення своїх почуттів. Як було проаналізовано у прикладі № 6 коли Шарлотта зізнається у своїх внутрішніх переживаннях та розгубленості, він відповідає їй: «Ти з цим розберешся». Ця відповідь є типовою для маскуліного стилю комунікації, орієнтованого на підтримку зовнішньої впевненості та раціональний підхід до вирішення проблем. Боб не прагне заглиблюватися у переживання співрозмовниці, а натомість намагається надати їй заохочення до

самостійного вирішення проблеми, що є способом уникнення емоційної вразливості та дозволяє зберігати відчуття контролю над ситуацією.

Однією з маскулінних характеристик, яка зустрічається при аналізі «Lost in Translation» є вплив та роль життєвого досвіду на формування комунікативної взаємодії. Боб, як старший і досвідчений чоловік, часто займає позицію «менторства» у розмовах, що також є проявом маскулінного стилю комунікації та проявляється у його спробах дати поради з огляду на спокійний раціональний підхід до ситуації.

(12) Bob: It gets easier.

Charlotte: Oh yeah? Look at you.

Bob: Thanks.

Charlotte: It's just... I'm stuck. Does it get any easier?

Bob: Yeah. The more you know who you are, and what you want, the less you let things upset you. [24]

Висловлення Боба «стає легше» є прикладом стриманої реакції на емоційні переживання співрозмовниці. Замість того, щоб вдаватися до співчуття чи емоційної підтримки, Боб відповідає у формі раціонального висновку, що є типовою рисою маскулінного стилю спілкування. Чоловікам часто приписують роль тих, хто «виправляє» ситуації або шукає рішення, тоді як жінки більше схильні ділитися емоціями та переживаннями. Коротка репліка «дякую» також відображає цей стиль: відповідно до гендерних стереотипів, чоловіки зазвичай не схильні до розгорнутого вираження своїх емоцій або деталізації власного емоційного стану. Остання репліка Боба, «Чим більше ви знаєте, хто ви і чого хочете, тим менше ви дозволяєте речам вас засмучувати», підсилює його роль наставника і відображає традиційний образ чоловіка як раціонального радника. Боб говорить впевнено і логічно, пропонуючи поради на основі свого життєвого досвіду. Його відповідь спрямована на те, щоб раціоналізувати ситуацію і заспокоїти Шарлотту шляхом впровадження логічних аргументів, а не емоційного співпереживання.

Наступний діалог ілюструє контраст між маскуліним раціональним підходом до світу і фемінним емоційним світосприйняттям. Стівен, як вчений, зосереджується на розумінні світу через точні науки та математичні формули, що відображає його прагнення до логіки і раціональності. Для нього важливо звести складні концепції до простих математичних рівнянь, що здатні пояснити складні фундаментальні питання.

(13) Stephen: It's just a formula, a mathematical equation. But it explains everything. It's a unifying equation that explains how the universe began.

Jane: But what about...life? What about love?

Stephen: It's a mathematical solution, Jane . [34]

Стівен намагається пояснити своє бачення всесвіту через математичні рівняння, тоді як Джейн прагне більш емоційного підходу, ставлячи питання про життя і любов. Для Стівена важливо зберігати логічний та структурований підхід до світу, орієнтований на факти та наукові докази. Висловлення «Це просто формула, математичне рівняння. Але воно пояснює все. Це об'єднує рівняння, яке пояснює, як почався всесвіт» підкреслює його прагнення до того, щоб знайти єдине рівняння, яке здатне пояснити всі світові явища. Міркування, які засновані на фактах та логіці, є стереотипно маскуліною характеристикою, як вже зазначалось. Чоловіки часто зосереджуються на вирішенні проблем через об'єктивний підхід, що базується на доказах і фактах, замість занурення в емоції або суб'єктивні переживання. Для Стівена, як фізика, ключем до розуміння всього є наука, що дозволяє уникати невизначеності та непередбачуваності, яка часто супроводжує емоційний підхід. Джейн ставить питання: «А як же... життя? А як же кохання?», що постає протилежним фактором у розгляді питання та відображає більш емоційний і гуманістичний погляд на життя. Вона цікавиться не тільки фізичними законами, а й такими складними поняттями, як життя і любов. У рамках даного підходу пріоритетом є емоційні аспекти існування, а не лише логічне пояснення фізичних явищ. Репліка чоловіка «Це математичне рішення, Джейн», яка йде відповіддю на запитання, є також раціоналізованою та підкреслює його стійке переконання у

тому, що всі складні питання, включно з життям і любов'ю, можна пояснити математично. У даній інтеракції також відображається схильність чоловіків до уникнення емоційних розмов, прагнення триматися за факти і доказові аргументи. Стівен не вдається до обговорення теми в емоційному контексті, а залишає все в площині того, що йому знайоме і контрольоване — математики. Це відповідає стереотипу про чоловічу потребу мати контроль над ситуацією через логіку.

Аналіз мовлення чоловіків у приватному дискурсі підтверджує наявність кількох спільних рис, що характеризують чоловічу комунікативну поведінку:

1. Орієнтація на раціональність та логічність вислову: Демонструється схильність до використання логічних висловлювань та уникання надмірної емоційності, віддаючи перевагу структурованим висловам та наданню порад. Чоловічі комунікативні стратегії орієнтовані на раціоналізацію навіть у складних емоційних життєвих ситуаціях, що відповідає стереотипним уявленням про об'єктивність чоловіків і здатність контролювати емоції. Цей підхід спрямований на зниження емоційної напруги та пошук конкретних рішень проблеми, а не на глибоке обговорення почуттів чи переживань. Чоловіче мовлення в таких випадках орієнтоване на об'єктивність і фокусування на фактах з ціллю зберегти контроль над ситуацією.

2. Емоційна стриманість: Фіксуються спроби зберігати контроль над своїми емоціями, навіть у ситуаціях, що викликають внутрішній конфлікт. Чоловіки частіше за жінок прагнуть уникати емоційних дискусій, замінюючи їх короткими, раціональними відповідями. Навіть коли вони стикаються з важкими емоційними ситуаціями, вони схильні мінімізувати емоційну складову, що дозволяє їм зберігати імідж самоконтролю та стабільності.

3. Позиція «експерта»: Відзначається прагнення зайняти домінуючу позицію та надати пояснення чи пораду. Чоловіче мовлення часто характеризується прагненням займати «експертну» позицію в дискусії, що відображає стереотипне уявлення про чоловіків як знавців, здатних раціонально вирішувати проблеми. Висловлювання зазвичай упевнені та чіткі,

орієнтовані на утвердження лідерської ролі, зокрема через пропозицію рішень, заснованих на особистому досвіді чи знаннях. Позиція експерта також проявляється у наданні порад навіть за відсутності прямого запиту, що підкреслює гендерну роль чоловіків як тих, хто здатен раціонально керувати ситуацією.

Соціальний контекст впливає на вибір стратегій мовленнєвої поведінки чоловіків. У кінострічці «The Theory of Everything» академічне середовище накладає високі інтелектуальні стандарти, що передбачає орієнтири на наукову точність та стриманість у вираженні емоцій. Це формує не тільки стиль мовлення, а також підхід до міжособистісних інтеракцій. Кінострічка «Lost in Translation», у свою чергу, відображає мовлення чоловіків, яке формується під впливом культурного контексту та почуття ізоляції, яке переживають герої у чужому для них середовищі. Модель чоловічої поведінки демонструється через стриманість та уникнення емоційної близькості, що допомагає зберегти внутрішню стабільність. Мовленнєва поведінка, орієнтована на раціональність і контроль, контрастує з прагненням представниці жіночої статі до емоційної підтримки, підкреслюючи гендерні відмінності в комунікативних стратегіях.

Отже, результати аналізу свідчать, що комунікативна поведінка чоловіків у приватному дискурсі значною мірою відповідає традиційним гендерним стереотипам, таким як раціональність, емоційна стриманість і прагнення до домінування через контроль над ситуацією та лідерство. Чоловіче мовлення часто орієнтоване на логічну аргументацію, надання порад і уникнення емоційних обговорень, а також на зайняття позиції експерта в міжособистісній взаємодії. Висловлювання чоловіків відзначаються схильністю до використання коротких, лаконічних формулювань задля підтримання емоційної дистанції. Попри те, що ці стратегії відповідають гендерним стереотипами, аналіз показав також можливість відхилень від цих маскулітних ролей залежно від ситуативного контексту. У випадках, коли ситуація потребує більшої емоційної залученості, чоловіки також можуть демонструвати емпатію, але у більш стриманій формі у порівнянні з жінками. Отримані результати підтверджують

гнучкість маскулінної мовленнєвої поведінки та здатність до адаптації в залежності від ситуації та контекстуальних параметрів.

Висновки до розділу II

1. Гендерні відмінності мають вплив на вибір мовних та комунікативних стратегій у приватному дискурсі відображаючи соціально-сформовані та поширені стереотипні уявлення щодо гендерних ролей чоловіків та жінок. Жінки частіше використовують стратегії, орієнтовані на емоційну підтримку, кооперацію та збереження гармонії, а їхні висловлювання характеризуються відкритістю у вираженні почуттів та кооперацією. Чоловіки схильні до використання стратегій, які характеризуються раціональністю, логічністю, прямолінійністю та прагненням лідерства. Гендерні стереотипи впливають на очікування щодо реакції представників обох статей на емоційні та напружені ситуації. Жінки більш схильні використовувати пом'якшені фрази та риторичні питання для збереження кооперації, тоді як чоловіки переважно демонструють раціональний підхід і намагаються зосередитись на розв'язанні проблеми. Такі стратегії відображають усталені гендерні стереотипи, закріплені в суспільстві, що зумовлюють різні підходи до спілкування, але водночас аналіз показує можливість гнучкості та адаптації цих стратегій залежно від контексту та особистих особливостей учасників комунікації.

2. Дослідження фемінних аспектів приватного дискурсу, свідчить про наявність низки характерних стратегій, які жінки застосовують під час неформальної міжособистісної комунікації. Аналіз емпіричних даних вказує на тенденцію використовувати пом'якшені висловлювання, запитально-конструкції, спрямовані на створення емоційної близькості та довірливі стосунки, що відповідає стереотипним очікуванням щодо фемінного стилю спілкування. Мовлення спрямоване на встановлення емоційної близькості, кооперацію та уникнення конфліктів. Однак, активність жінок у спілкуванні та прагнення до глибшого розуміння тем демонструють їхню готовність відходити

від усталених гендерних ролей і адаптувати свою поведінку до нових соціальних умов. Це демонструє їхню здатність адаптувати мовні стратегії до конкретного ситуаційного контексту, підкреслюючи гнучкість та динамічність гендерної ідентичності в приватному дискурсі під впливом соціальних умов, що свідчить про еволюцію гендерної поведінки в сучасному суспільстві.

3. Комунікативна поведінка чоловіків у приватному дискурсі відповідає усталеним гендерним стереотипам, таким як раціональність, емоційна стриманість та прагнення зайняти домінуючу позицію. Чоловіки будують свої висловлювання на логічній аргументації, наданні порад, з точки зору експертної позиції, та уникненні емоційних тем. Мовлення характеризується короткими та лаконічними формулюваннями задля емоційного дистанціювання. В ситуаціях, що потребують більшої емоційної залученості, Чоловіки можуть проявляти емпатію у ситуаціях, які потребують їх емоційного залучення, але у більш стриманій формі порівняно з жінками. Результати дослідження свідчать, що гендерні стереотипи мають характерне відображення у приватному дискурсі, але представники обох гендерних груп демонструють гнучкість у поведінці, адаптуючи свої стратегії до вимог ситуаційного контексту, що свідчить про можливість подолання традиційних стереотипів у приватному дискурсі.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження у рамках кваліфікаційної магістерської роботи на тему «Гендерний аспект приватного дискурсу» були зроблені наступні висновки:

Поняття «гендер» є складним соціокультурним феноменом, який охоплює не лише біологічні відмінності між чоловіками та жінками, а й їхні соціальні ролі, поведінкові особливості та ментальні характеристики. Гендер – це соціальний конструкт, який є гнучким і динамічним явищем та формується під впливом системи соціальних цінностей та норм, культурних традицій та історичних змін. Поняття «гендер» виникло в середині ХХ століття, стало ключовим інструментом для розмежування біологічної статі та соціально-приписаних ролей чоловіків та жінок та набуло наукового значення завдяки феміністичним рухам і науковим дослідженням.

Гендерні стереотипи – це стійкі, спрощені та загальноприйняті уявлення про соціальні ролі та характеристики, що приписуються чоловікам і жінкам на основі їхньої статі. Вони формуються під впливом соціальних, культурних та історичних факторів, закріплюються у соціумі та обмежують індивідуальні можливості людини, відображаючи очікувані моделі поведінки, незалежно від особистих якостей чи здібностей індивіда. Гендерні стереотипи суттєво впливають на різні аспекти людського життя, що знаходить відображення в мовних структурах та комунікативній взаємодії. Мова не лише відображає стереотипи, але також є інструментом їх підтримки та впровадження у суспільство через вибір учасниками комунікації певних лексико-граматичних форм та дискурсивних стратегій. Чоловіче мовлення стереотипно характеризується раціональністю та стриманістю, тоді як жіноче – емоційною забарвленістю та соціальною спрямованістю. Незважаючи на стійкість цих стереотипів, дослідження показує, що вони поступово змінюються під впливом соціальних трансформацій.

Приватний дискурс є важливим об'єктом лінгвістичного аналізу та характеризується неформальністю, контекстуальністю, використанням прагматичних маркерів, які сприяють проведенню аналізу гендерних комунікативних особливостей. Він відображає не лише мовленнєву взаємодію, але й вплив соціальних, культурних і психологічних факторів на комунікативний процес, який відбувається у неформальній атмосфері. Приватний дискурс є віддзеркаленням динамічної соціальної взаємодії, у межах якої вибір комунікативних стратегій може змінюватись в залежності від контексту та особистих характеристик учасників інтеракції. У рамках нашого дослідження ми провели аналіз двох кінострічок «The Theory of Everything» та «Lost in Translation», у яких наявні численні випадки приватної міжособистісної взаємодії та впровадження гендерно-маркованих елементів під час комунікативної інтеракції, що постає інструментом для глибшого розуміння гендерних, соціальних і культурних аспектів комунікації, а також впливу контекстуальних факторів на вибір комунікативних стратегій.

Результати аналізу свідчать, що гендерні відмінності впливають на вибір мовних і комунікативних стратегій у приватних ітераціях, віддзеркалюючи загальноприйняті уявлення про гендерні ролі чоловіків і жінок. Жінки частіше застосовують стратегії, орієнтовані на емоційну підтримку, співпрацю, збереження гармонійних стосунків, відкритість у вираженні почуттів та кооперацію. Чоловіки частіше обирають раціональний, логічний і прямолінійний підхід, прагнуть до встановлення контролю та отримання лідерської позиції у дискусії. У рамках обраних стратегій жінки зазвичай вдаються до пом'якшувальних фраз і риторичних запитань, тоді як чоловіки дотримуються раціонального підходу, фокусуючись на розв'язанні проблеми, що проявляється у прямолінійних та лаконічних висловлюваннях. Аналіз також виявляє, що жінки демонструють здатність до адаптації стратегій залежно від контексту та особистих характеристик, підкреслюючи гнучкість гендерної ідентичності. Дослідження емпіричного матеріалу свідчить, що кооперативний стиль спілкування жінок доповнюється відходом від усталених традиційних

ролей та пристосування до нових соціальних умов, що проявляється у їх готовності брати активну участь у дискусіях, обговорювати складні теми та проявляти ініціативу.

Комунікаційна поведінка чоловіків у приватному дискурсі, як правило, залишається в рамках традиційних стереотипів – вони демонструють раціональність, стриманість в емоціях і схильність до контролю та лідерства. Чоловіки часто використовують логічну аргументацію, дають поради і уникають емоційних тем, прагнучі зайняти позицію експерта. Мовлення характеризується стислими, лаконічними формулюваннями для збереження емоційної дистанції. У випадках, що потребують емпатії, чоловіки виявляють її у більш стриманій формі, ніж жінки.

Отже, результати аналізу гендерного аспекту приватного дискурсу свідчать, що гендерні стереотипні уявлення відображаються у виборі мовних та комунікативних стратегій, проте обидві гендерні групи виявляють певну гнучкість, адаптуючи стратегії відповідно до ситуаційного контексту. Це вказує на можливість поступового подолання традиційних стереотипів та еволюцію гендерних ролей і гендерної ідентичності. **Перспективами дослідження** є глибший аналіз гендерних комунікативних стратегій у різних соціальних і культурних контекстах, зокрема в діловому та політичному дискурсах, з подальшим порівнянням гендерних особливостей у різних типах дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безугла А. Європейський та український досвід гендерного представництва у політиці, Львів. 2022. 82 с. URL: https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/01/Bezuhla-Alina_Dyplom.pdf (дата звернення 18.09.2024)
2. Береда М. Гендерні стереотипи у мові як відображення архаїчних соціально-культурних відносин. *Соціально-гуманітарні виміри правової держави*. 2023. С. 196–199.
3. Булгакова, Д. С. Гендерні стереотипи та способи їх репрезентації у структурі сучасної англійської мови. *Актуальні проблеми функціонування мови і літератури в сучасному полікультурному суспільстві: матеріали V міжн. наук.-практ. конф., (Мелітополь, 25–26 вересня 2020 р.)*. Мелітополь, 2020. Вип. 1. С. 344–348.
4. Вераксих Т. В. До питання про стереотипізацію мовлення чоловіків і жінок. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2021. № 50. Т. 1. С. 43–45.
5. Висотська О. Феномени публічності та приватності в контексті сучасних комунікативних процесів. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2020. № 1. Т. 12. С. 21–29. DOI: <https://doi.org/10.15421/352003>.
6. Денисенко Н. В., Фуклева В. В. Особливості функціонування гендерних стереотипів в англomовному суспільстві. *Мова. Свідомість. Концепт*. 2018. Вип. 8. С. 122–124.
7. Іванченко С. Багатовимірна модель гендера. *Соціальна психологія*. 2007. № 4. С. 157–173.
8. Кузенко Г. М. Парадигма гендерних стереотипів у мовній картині світу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2014. Вип. 8, Ч. 2. С. 243–245.
9. Ліончук Р. Термін «гендер» у науковому дискурсі: вітчизняний та зарубіжний підходи. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 2. С. 66–70.

10. Лук'янова Т. Г. Об'єктивація гендерних стереотипів англомовними атрибутивними сполученнями, що позначають природні характеристики людини. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2008. Вип. 39. С. 209–212.
11. Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англомовному дискурсі. Харків, 2004. 292 с.
12. Марценюк Т. Гендер для всіх. *Виклик стереотипам*. 2017. 31 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4c34394b-0499-4415-8240-66d7e6c97312/content> (дата звернення 12.09.2024)
13. Молгамова Л. О. Дискурс як матеріал дослідження лінгвокогнітивних концептів. *Перекладацькі інновації: матеріали XIII Всеукраїнської студентської наук.-практ. конф.* (Суми, 24 листопада 2023 р.). Суми, 2023. С. 101–104.
14. Патріарх В. Інтерпретація терміна гендер у сучасному науковому дискурсі. *Полігранна філологія без кордонів*. 2022. С. 262–268
15. Сорокіна Л. Комунікативна стратегія vs. маніпулятивна стратегія. *Актуальні питання іноземної філології*. Вип. 2. 2015. С. 187–191.
16. Степанова Е. Р., Степанова Э. Р. Сутність та походження поняття «гендер». 2017. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/16412/1/Степанова__тези.pdf.
17. Шевченко І.С., Морозова О.І. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: монографія / І.С. Шевченко: кол. монографія*. Харків, 2005. С. 21–29.
18. Bardovi-Harlig K., Hartford B. The Construction of Discourse by Nonnative Speakers. *Studies in Second Language Acquisition*. 1995. Vol. 17. P. 125–128. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0272263100014121>.
19. Beauvoir S. de. *The Second Sex*. New York, 1953. URL: <https://www.marxists.org/reference/subject/ethics/de-beauvoir/2nd-sex/> (дата звернення 18.09.2024)

20. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. *Applied Linguistics*. 1980. № 1. Vol. 1. P. 1–47.
21. Clarke, I., Sandberg, O., Toseland, M., Verendel, V. Private communication through a network of trusted connections: The dark freenet. *Network*. 2010. P. 1–19.
22. Darnell R. Private discourse, public discourse and Algonquian oral tradition. *Algonquian Papers-Archive*. 1994. Vol. 25. P. 72–82.
23. Fludernik M. Pragmatic Markers in English: Grammaticalization and Discourse Functions. *Style*. 1998. Vol. 32. P. 694.
24. Lakoff R. The Logic of Politeness; or, Minding Your p's and q's. *Papers from the Ninth Regional Meeting*. 1973. URL: <https://www.ingentaconnect.com/contentone/cls/pcls/1973/00000009/00000001/art00027?crawler=true&mimetype=application/pdf> (дата звернення 21.09.2024)
25. Lost in Translation. Script. 2002. URL: <https://www.screenwritersnetwork.org/wp-content/uploads/2021/03/Lost-In-Translation-Script-1.pdf> (дата звернення : 28.10.2024)
26. Mauthner F. Beitrage ze i einer Kritik der Sprache. Berlin, 1921. 254 p.
27. Money J. Hermaphroditism, Gender and Precocity in Hyperadrenocorticism: Psychologic Findings. *Bulletin of the Johns Hopkins Hospital*. 1955. Vol. 96, № 6. P. 253–64.
28. Nieuwland M., Berkum J. When Peanuts Fall in Love: N400 Evidence for the Power of Discourse. *Journal of Cognitive Neuroscience*. 2005. Vol. 18. P. 1098-1111. DOI: <https://doi.org/10.1162/jocn.2006.18.7.1098>.
29. Norton M. Gender and personality stereotypes in English language data – part 2. 2020. URL: <https://www.cambridge.org/elt/blog/2020/09/24/gender-and-personality-stereotypes-in-english-language-2/>
30. Richards J.C., Schmidt R. Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics. 2010. 656 p.

31. Scott J. W. Gender: A Useful Category of Historical Analysis. *The American Historical Review*. 1986. T. 91, № 5. С. 1053–1075.
32. Stoller R. J. Sex and Gender: On the Development of Masculinity and Femininity. New York, 1968. 283 p.
33. Tannen D. Gender and Discourse. New York, 1994. 203 p.
34. Tarone E. Strategies in Interlanguage Communication. *Discourse Analysis in Second Language Research*. 1980. P. 419–437.
35. The Theory of Everything. Shooting script. 2013. URL: https://thescriptsavant.com/movies/The_Theory_Of_Everything.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
36. To'xtayevich H. I., Yadgarovna N. D., Ortikovna S. M., Khatamovna K. H., Ilyasovna A. D. Review of Discussion of Discourse as an Object of Linguistics. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*. 2021. Vol. 18, № 7. С. 1889–1896.

SUMMARY

of the MA thesis “The Gender Aspect of Private Discourse” (Kharkiv, 2024)
written by Solomakha D. V. (research advisor – Associate Professor,
Ph.D. Kukushkin V. V.)

The gender aspect of private discourse holds significant interest for researchers, as it facilitates the study of sociocultural norms' influence on men's and women's communicative strategies in informal interactions. Research into private discourse enables the identification of gender-specific speech behaviors across both sexes, reflecting cultural expectations and established stereotypes surrounding gender roles.

The **relevance** of researching the gender aspect of private discourse is driven by the contemporary re-evaluation of male and female roles and a growing interest in analyzing the communication behavior patterns of men and women, with consideration of how social roles and cultural norms affect interpersonal interaction.

The **object-matter** is the gender characteristics of private discourse. The **subject-matter** focuses on gender-marked communicative strategies that define the speech behavior characteristics of men and women within private communication.

The research **aim** is to examine the features of gender-marked communicative strategies in private discourse, with the goal of identifying and analyzing gender differences in the speech behavior of men and women.

The following **objectives** have been established to achieve this aim:

- Define the concept of "gender" and its specifics within the context of participants' speech behavior;
- Analyze gender stereotypes in language and speech, particularly their impact on interpersonal interaction;
- Characterize private discourse as a subject of linguistic analysis and identify its specific features;
- Investigate gender strategies in discourse and their role in shaping communicative behavior;

- Examine feminine characteristics in private discourse, determining typical features, speech strategies, and models, as well as their associations with socially constructed gender stereotypes;
- Describe masculine characteristics of private discourse, identifying characteristic speech techniques and their correlation with prevalent gender stereotypes.

The **research material** comprises dialogues from private discourse, extracted from two films, *The Theory of Everything* and *Lost in Translation*, which illustrate gender-marked strategies and speech behavior characteristics of men and women

The **research methods** include analysis and synthesis of scientific literature on the topic to define theoretical foundations; comparison and classification methods to systematize results; and generalization for assessing gender differences in speech behavior and formulating conclusions.

The **scientific novelty** of the study lies in identifying specific features of gender-marked communicative strategies in private discourse and analyzing their correlation with established sociocultural stereotypes. The study reveals new aspects of the speech behavior of men and women in private communication, reflecting contemporary trends in the formation of gender identity.

The **practical significance** of the work is that the study results can be used in further scientific research for a deeper understanding of communicative models of private interaction, helping to overcome gender stereotypes in interpersonal communication. The obtained data may also be applied in specialized courses on gender linguistics, social psychology, and related disciplines.

The structural components of the MA thesis include introduction, two chapters with conclusions, general conclusions, lists of references and sources of illustrative material. The main text is 46 pages, with a total length of 55 pages. The reference list includes 36 sources, 19 of which are foreign.

The first chapter of the work presents the foundational concepts of gender and gender stereotypes, emphasizing the role of these stereotypes as deeply ingrained socio-cultural constructs that impact language use and communicative behavior. It also examines how gender stereotypes manifest in language and speech, reinforcing

societal expectations and shaping the communicative strategies of men and women in various contexts. Additionally, the chapter provides a detailed analysis of private discourse as a distinct subject of linguistic study, defining it as informal communication within specific social or cultural contexts, often characterized by trust and shared experiences among participants.

The second chapter of the work investigates gender-specific strategies in private discourse, analyzing how these strategies reflect social and cultural gender norms. The chapter examines private discourse as informal communication occurring within personal settings, often highlighting gender-based linguistic differences in expressing emotions, intentions, and social roles. Through dialogues from selected films (*The Theory of Everything* and *Lost in Translation*) the study identifies patterns in the communicative approaches of men and women. Women's strategies often prioritize empathy, support, and harmony, while men's communication leans towards rationality, brevity, and directness. This chapter analyzes how context and gender stereotypes influence private discourse, showing how men and women adapt language strategies to situational factors, revealing the flexibility of gender roles in informal interactions.

The **prospects** for further research include an in-depth analysis of gendered communicative strategies in various social and cultural contexts, particularly in business and political discourse, followed by a comparison of gender-specific characteristics across different types of discourse.